

De professionele ruimte van Juan Hong

Juan Hong was een tegendraadse docent. Hij doceerde Chemische Technologie in Californië. Hij liep een salarisverhoging mis omdat hij actie had gevoerd tegen het personeelsbeleid van zijn faculteit. Zijn actie richtte zich tegen het feit dat jongerejaars studenten vooral les krijgen van parttime instructeurs en niet van fulltime docenten. Hij vond dat hij als professional voor hun belangen moest opkomen. Maar zijn superieuren vonden dat hij zich in het beleid van de faculteit had moeten schikken en hun niet met zijn actie voor de voeten had mogen lopen. Hij kreeg geen salarisverhoging en volgens hem was dat bedoeld als straf voor zijn kritische opstelling. Daarom sleepte hij zijn superieuren voor de rechter, maar daar ving hij bot: personeelsbeoordelingen vallen onder de strafrechtelijke immuniteit van overheidsdienaren.¹ De rechter kwam dus niet aan een principiële toetsing toe of de faculteit iemand mag straffen vanwege het uiten van bepaalde opvattingen. Welke criteria zouden bij een dergelijke toetsing gehanteerd kunnen worden?

1. Hong beriep zich op de Amerikaanse grondwet. Hij is nu gepensioneerd, maar hij werkte toentertijd bij een openbare universiteit. Volgens de grondwet mogen burgers door overheidsdienaren niet belemmerd worden in hun **vrijheid van meningsuiting**. Als burger mag hij dus ongestraft een artikel publiceren, bijvoorbeeld in een dagblad, waarin hij het personeelsbeleid van hogeronderwijsinstellingen aan de kaak stelt. Weliswaar was hij toentertijd universitair docent, maar zijn werkgever had hem in dat geval niet mogen straffen voor uitlatingen die hij in zijn hoedanigheid van burger had gedaan, zeker niet waar het aangesneden onderwerp het openbaar belang diende (in casu: het belang van jongerejaars studenten om goed onderwijs te krijgen).

2. Maar Hong deed zijn uitlatingen in een andere hoedanigheid en voor een ander forum. Hij sprak als medewerker van de faculteit en richtte zich tot de bestuurders, medewerkers en studenten aldaar. Met zijn actie beoogde hij het beleid van het faculteitsbestuur te beïnvloeden.² Hij maakte dus gebruik van zijn recht op inspraak (**shared governance**). Maar bij hun jaarlijkse beoordeling van zijn functioneren mogen leidinggevenden de wijze waarop hij als werknemer van dat recht gebruik maakt, in de beschouwing betrekken. In het algemeen zullen ze de beleidsinbreng en feedback van medewerkers en studenten verwelkomen en daartoe zullen dus ook voldoende ruimte scheppen. Maar ze mogen dus een doldrieste actievoerder straffen met een negatieve personeelsbeoordeling.

3. Voor **leden van formele medezeggenschapsorganen** ligt de kwestie overigens subtieler. Gewoonlijk genieten zij een zekere immuniteit voor uitlatingen die ze in deze hoedanigheid doen. Ook voor **klokkenluiders** gelden vaak speciale regelingen, opdat ze niet met persoonlijke repercussies geconfronteerd worden als ze in het belang van de organisatie misstanden aanhangig maken. In het geval van Juan Hong was daarvan echter geen sprake.

4. Maar zou Hong zich niet kunnen beroepen op zijn **academische vrijheid**? Nee, die is bedoeld om medewerkers in hun hoedanigheid van docent en onderzoeker te beschermen opdat ze hun onderwijs- en onderzoekstaken naar eer en geweten kunnen vervullen.³ Het gaat daarbij om de professionele ruimte die zij nodig hebben om binnen hun vakgebied wetenschappelijke uitspraken te doen die zij voor waar houden. Een onderwijskundige geniet dus bescherming als hij of zij tegenover vakgenoten of tegenover derden beweert dat scheikunde-onderwijs, indien verzorgd door gekwalificeerde docenten, van betere kwaliteit is dan het onderwijs van laaggekwalificeerde instructeurs. Maar de door Hong beproefde beleidsinterventie wordt naar mijn gevoel niet beschermd door zijn academische vrijheid.

5. Toch heeft Hong's actie naar mijn oordeel met **professionele ruimte** te maken. Hij droeg professionele (mede-)verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het undergraduate onderwijs in de Chemische Technologie. In dat opzicht heeft hij recht van spreken als de faculteit het desbetreffende onderwijs door laaggekwalificeerde instructeurs laat verzorgen. In zijn hoedanigheid van **didactisch ambachtsman** is hij op dat gebied oordeelsbekwaam, – vermoedelijk veel bekwaamder dan de bestuurders. Als het facultaire beleid naar zijn ambachtelijke oordeel onverantwoord is, dan is hij vanuit zijn professionele beroepsethiek verplicht dat luid en duidelijk aan de beleidvoerders te melden. En als zijn signalen niet door hen worden opgevangen, dan is het zijn professionele plicht actie te voeren totdat is komen vast te staan dat zij weten dat zij met hun beleid ernstige kwaliteitsrisico's nemen. Hij mag niet worden gestraft voor het feit dat hij bestuurders en leidinggevenden met enige vasthoudendheid onder ogen brengt dat de onderwijskwaliteit in zijn vakgebied door hun personeelsbeleid in gevaar wordt gebracht, evenmin als hij gestraft mag wor-

den als hij ernstig bezwaar zou maken tegen de inzet van ondeugdelijke of verouderde practicumapparatuur voor studenten. Maar anderzijds zal hij moeten aanvaarden dat het faculteitsbestuur het laatste woord heeft.

Conclusie

In de Amerikaanse verhoudingen ziet het ernaar uit dat de vrijheid van meningsuiting van burgers (1) en de academische vrijheid van docenten en onderzoekers (4) op *openbare* instellingen door de grondwet beschermd wordt. Aan de Nederlandse instellingen van hoger onderwijs is naar mijn indruk alleen de academische vrijheid (4) wettelijk gewaarborgd.⁴ De overige vrijheden en verantwoordelijkheden (1, 2, 3 en 5) zullen dus op instellingsniveau moeten worden vastgelegd. Bijvoorbeeld in een professioneel statuut voor docenten en onderzoekers.⁵

Wes Holleman

weblog onderwijs 19-11-2010

<http://www.onderwijsethiek.nl>

¹ <http://www.insidehighered.com/news/2010/11/15/hong>; <http://www.aaup.org/AAUP/protectvoice/> (helaas maakt de AAUP begripsmatig te weinig onderscheid tussen het brede gebied van 'free speech' voor docenten en onderzoekers en het beperktere gebied van 'academic freedom' voor docenten en onderzoekers).

² Ik suggereer hier (ten onrechte?) dat het om het beleid van een faculteitsbestuur ging. Zo zou het in de Nederlandse verhoudingen gegaan zijn. Misschien ging het echter om het beleid van een hoger of lager universitair orgaan. Voor de lijn van mijn analyse is dat niet echt belangrijk.

³ In afgeleide zin kunnen ook studenten aanspraak maken op academische vrijheid (in de eerste plaats als onderzoekers in de dop, maar in de tweede plaats hebben ze als 'leerling' ook het recht gevrijwaard te blijven van indoctrinatie).

⁴ WHW art. 1.6. URL:

http://www.st-ab.nl/wetten/0718_Wet_op_het_hoger_onderwijs_en_wetenschappelijk_onderzoek_WHW.htm.

⁵ Vergelijk: http://www.hbo-raad.nl/hbo-raad/publicaties/doc_download/1144-professionaliteit-en-professionele-ruimte-als-uitdaging-in-het-hbo; en <http://www.mboraad.nl/media/uploads/thema/goed%20bestuur/professioneel%20statuut%20ovk%20getekend.pdf>.